

KENEVİR VE ÜRETİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

21 Ocak 2019

Kenevir bitkisi insanoğlunun kullandığı en eski lif bitkilerinden biridir. Anadolu'da kenevir tarımının M.Ö. 1500 yıllarından beri yapıldığını gösteren bilimsel kanıtlar mevcuttur. Kenevir üretimi, esrar elde edilmesinde kullanılması ve zaman içerisinde sentetik liflerin yaygınlaşması nedeniyle küresel ölçekte ve ülkemizde giderek geriledi. Ancak son yıllarda kenevire (kendir) yönelik ilginin gittikçe arttığı ve kamuoyunda daha fazla yer bulduğu görülmektedir.

Kenevirin sapsızlarından elde edilen lifleri pamuk ve ketenden elde edilenlerden daha sağlam özelliğindedir. Ancak, daha kaba olduğundan daha ziyade ip, halat, sicim, kınnap, urgan, halat ve balık ağı yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca çuval, yelken ve çadır bezi, araba, vapur, vagon ve askeri top örtüleri, kese gibi dayanıklı malzeme üretimi ile banknot ve sigara kâğıdı gibi özel kâğıtların yapımında da kullanılmaktadır. Daha ince kenevir liflerinden ise iç çamaşırı ve yazlık kumaşlar dokunmaktadır. Lifleri alındıktan sonra geriye kalan sap artıkları yakacak olarak kullanılabilir. Kenevir liflerinden bu kullanımlar dışında inşaat ve yalıtım malzemesi yapımında da yararlanılmaktadır. Tohumlarından elde edilen kenevir yağı Arap sabunu, vernik, cila, boya, kozmetik ürünlerin üretimi yanında, aydınlatma yağı olarak da kullanılmaktadır. Yağı alınmış tohumlardan arta kalan küspeden, hayvan beslemede yararlanılmaktadır. Kenevir tohumlarından elde edilen ekstraktlar ilaç sanayinin hammaddesini oluşturmaktadır. Tohumları çerez olarak yenebildiği gibi kuşyemi olarak da kullanılmaktadır.

Türkiye'de Kenevir Üretimiyle İlgili Tarihsel Süreç

Kenevir ülkemizde Kastamonu başta olmak üzere, belirli illerde üretimi yapılan tek yıllık bir bitkidir. Kenevir üretiminin değerlendirilmesi amacıyla kamu tarafından yapılan ilk yatırımlar Kastamonu'da gerçekleştirilmiştir. Bu yatırımlardan ilki bölgede üretilen kendirlerin havuzlama ve soyma işleminin yapılarak değerlendirilmesi amacıyla Sümerbank tarafından 1946 yılında kurulan Taşköprü (Kastamonu) Kendir Fabrikasıdır. 4 bin ton çubuk kendir işleme kapasitesine sahip fabrika, bölgede 16 bin-24 bin ton üretim olmasına karşın, çeşitli nedenlerle kapasitesinin yarısı kadar kendir alabilmiştir. Fabrikanın tam kapasite ile çalışmaması ve zarar etmesi nedeniyle Sümerbank 1949 yılı sonunda kendir havuzlama ve soyma tesisinin kapatılması kararını alarak 1951 yılı ortalarında faaliyetine son vermiştir.

Kastamonu'da kurulan diğer bir tesis Kendir Sanayii Müessesesidir. Kendir elyafından sicim ve kanaviçe üretimi amacıyla 1945 yılında ivedili sanayi plânına dâhil edilerek 1949 yılında inşasına başlanmıştır. Toprak Mahsulleri Ofisinin çuval ihtiyacını karşılayan fabrika, hammadde olarak kullanılan kendirin randıman ve kârlılığın düşük kalması nedeniyle 1953 yılından sonra, Hindistan'dan çok daha ucuz olan, kendirin muadili olarak kullanılan jüt ithal etmeye başlamıştır. Kendir üretimini olumsuz yönde etkileyen bu durum İzmit de kurulu SEKA'ya ait fabrikaya kâğıt üretiminde kullanılmak amacıyla kendir alınmaya başlanması ile telafi edilebilmiştir. 1976 yılında Taşköprü'de SEKA tarafından kâğıt fabrikası kurulma kararı alınmış, fabrika 1984 yılında faaliyete girmiştir. 1998 yılında özelleştirme kapsamına alınan fabrika, 2004 yılında özelleştirilerek satılmıştır. Özelleştirme sonrası fabrikanın kendir ihtiyacının, daha ucuz olduğu için yurt dışından temin edilmesi yoluna gidilmesi, kendir

üretimini bitirme noktasına getirmiş, sonrasında fabrika birçok özelleştirme örneğinde olduğu gibi faaliyetine son vermiştir.

Yasal Düzenlemeler

Kamuoyunda kenevir üretiminin yasak olduğu gibi bir intiba olmakla birlikte, Türkiye’de her dönem kenevir üretimi yapıldığı görülmektedir. Kenevir üretimi ile ilgili hususlar 1933 yılında çıkan 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanunun 3 üncü maddesiyle “Münhasıran esrar yapmağa yarayan nebatın (Hint keneviri) ekilmesi ve her ne şekilde olursa olsun esrarın ihzar, ithal, ihraç ve satışı memnudur” hükmü getirilmiştir. Aynı madde 1979 yılında “Münhasıran esrar yapmak için kenevir ekilmesi ve her ne şekilde olursa olsun esrarın ihzar, ithal, ihraç ve satışı yasaktır” olarak değiştirilmiştir. 2313 sayılı Kanunun getirdiği “Münhasıran esrar yapmağa” yönelik yasaklamanın, kenevir üretiminin bu amaçla değil, lif üretimi amacıyla yapılmış olması nedeniyle gerçekleştirilebildiği değerlendirilmektedir.

Kenevirin izinli olarak ekilmesiyle ilgili düzenleme 1990 yılında 2313 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinde yapılan değişiklikle yapılmıştır. Yapılan değişiklikle “Lif, tohum, sap ve benzeri amaçlarla kenevir ekimi”, Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı'nın iznine bağlanmış, Bakanlığa “kenevir ekimi yapılacak yerleri tespit, ilan ve üretimini kontrol” etme yetkisi verilmiştir. Yapılan bu değişiklik sonrası Bakanlık tarafından hazırlanan “Kenevir Ekimi ve Kontrolü Hakkında Yönetmelik” 21/10/1990 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu yönetmelik 29.09.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Kenevir Yetiştiriciliği ve Kontrolü Hakkında Yönetmeliğin yayımlanması ile yürürlükten kaldırılmıştır. Kenevir yetiştiriciliğine bir önceki Yönetmelikte 18 ilde izin verilmişken, yeni yönetmelikte Şanlıurfa listeden çıkarılmıştır. Zonguldak ilinin bölünmesi ile il olan Karabük ve Bartın listeye eklenerek, izin alınması koşulu ile kenevir üretimi yapılacak il sayısı 19 olmuştur.

Kenevir Üretimimiz

İlaç, kâğıt, biyoyakıt, kumaş, kozmetik alanlarından sabun üretimine ve otomotiv sektörüne kadar oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan kenevir, petrol ve petrokimyanın kullanıldığı her alanda alternatif bir bitkidir. Her geçen gün bir yenisini eklenen üstün özelliklere sahiptir.

1961 yılında yaklaşık 20 bin hektar alanda lif ve tohum olarak 15 bin tonu aşkın kenevir üretimi yapılırken, 2017 yılında 12 hektar alanda 9 ton kenevir lif ve tohumu üretimi gerçekleşmiştir.

Çizelge-1 Kenevir Üretimimiz

YIL	LİF ÜRETİMİ		TOHUM ÜRETİMİ		YIL	LİF ÜRETİMİ		TOHUM ÜRETİMİ	
	Miktar (ton)	Alan (ha)	Miktar (ton)	Alan (ha)		Miktar (ton)	Alan (ha)	Miktar (ton)	Alan (ha)
1961	10.700	7.100	5.000	13.700	1990	3.600	2.500	850	2.500
1962	9.000	6.000	5.900	13.000	1991	4.400	3.096	641	3.096
1963	9.500	6.300	5.700	11.300	1992	4.409	3.370	800	3.370
1964	9.000	6.000	3.500	10.000	1993	4.350	3.025	570	2.988
1965	10.000	6.700	3.500	10.000	1994	2.800	2.500	400	2.500
1966	10.000	6.700	3.500	10.000	1995	2.350	1.600	360	1.600
1967	7.000	4.700	3.100	9.360	1996	3.500	2.450	400	2.450
1968	9.400	6.300	3.500	9.600	1997	2.300	1.600	230	1.600
1969	8.200	5.500	2.800	8.300	1998	1.000	800	99	800
1970	8.400	5.600	2.500	8.400	1999	777	536	55	536
1971	8.000	5.300	2.600	8.500	2000	1.244	883	140	883
1972	8.500	5.700	3.150	8.000	2001	1.000	700	160	700
1973	8.300	5.500	3.400	7.700	2002	900	660	50	660
1974	8.900	5.900	3.000	8.000	2003	800	650	80	650
1975	7.000	4.700	2.800	6.950	2004	600	375	30	375
1976	12.000	8.000	2.000	8.000	2005	55	65	13	65
1977	9.100	6.100	1.500	7.200	2006	60	65	13	65
1978	8.500	5.700	2.000	8.000	2007	38	56	24	56
1979	11.000	7.300	5.000	8.000	2008	21	30	12	29
1980	14.000	9.300	4.600	9.400	2009	4	7	30	66
1981	12.000	8.000	3.600	9.000	2010	10	22	10	22
1982	9.800	6.500	3.500	7.400	2011	16	16	8	16
1983	8.220	5.500	2.500	6.000	2012	6	6	4	6
1984	8.875	5.900	2.650	6.875	2013	1	1	1	1
1985	4.350	2.900	1.500	4.160	2014	1	1	1	1
1986	4.500	3.000	2.600	3.550	2015	4	4	1	2
1987	5.100	3.400	2.600	4.030	2016	9	10	1	3
1988	4.950	3.400	1.200	3.400	2017	8	10	1	2
1989	6.000	4.200	580	4.200	Kaynak; FAOStat				

Kenevir üretimimiz son yıllarda yok denecek kadar azalmıştır. Geleneksel olarak üretim yapılan ilimiz olan Kastamonu'da son 10 yıldır bir üretim yapılmamıştır. Samsun'da kenevir üretiminin geliştirilmesiyle ilgili yapılan çalışmalar kapsamında bir miktar üretim gerçekleştirilmiştir.

Çizelge-2 İllere Göre Kenevir Üretimimiz

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KENEVİR TOHUMU ÜRETİMİ (ton)														
Kastamonu	9	3	2	2	2									
Kütahya	1	1												
Samsun	20	9	11	22	10	3	7	8	4	1	1	1	1	1
Çorum	0	0												
Toplam	30	13	13	24	12	3	7	8	4	1	1	1	1	1
KENEVİR LİFİ ÜRETİMİ (ton)														
Kastamonu	508	6	8	5	4									
Kütahya	1	1												
Samsun	90	47	52	33	17	4	10	16	6	1	1	1	7	7
Çorum	1	1												
Toplam	600	55	60	38	21	4	10	16	6	1	1	1	7	7

Kaynak; TUİK

Kendir üretimi amacıyla kullanılan alan da üretime paralel olarak oldukça küçük düzeyde kalmıştır.

Çizelge-3 İllere Göre Kenevir Üretim Alanlarımız

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KENEVİR TOHUMU ÜRETİM ALANI (da)														
Kastamonu	2.670	100	69	37	31									
Kütahya	20	20												
Samsun	1.050	520	576	522	263	66	221	140	64	7	10	10	25	24
Çorum	10	10												
Toplam	3.750	650	645	559	294	66	221	140	64	7	10	10	25	24
KENEVİR LİFİ ÜRETİM ALANI (da)														
Kastamonu	2.670	100	69	37	31									
Kütahya	20	20												
Samsun	1.050	520	576	522	263	66	221	157	63	12	10	10	45	46
Çorum	10	10												
Toplam	3.750	650	645	559	294	66	221	157	63	12	10	10	45	46

Kaynak; TUİK

Kenevir üretimimiz yok denecek düzeyde olmasına karşın, bir miktar ihracat yapılmaktadır. Ancak ihracat rakamlarına bakıldığında, bu miktarın bir kısmını ithal edilen kenevir tohumları olabileceği tahmin edilmektedir.

Çizelge-4 Kenevir Tohumu İhracatımız

Ülke	2014		2015		2016		2017		2018*	
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)
KKTC			3.045	5.847	600	1.196	4.500	7.711	900	1.357
Libya									1.000	1.629
Mersin S. B.	27.008	38.562			2.000	5.080	640	1.288		
Suriye	5.000	5.750								
Ürdün	33.400	49.098								
Toplam	65.408	93.410	3.045	5.847	2.600	6.276	5.140	8.999	1.900	2.986

* Ocak-Ekim

Kaynak; TUİK

Kenevir tohumu ithalatımız yıllık olarak değişkenlikler göstermektedir. İthalatın yapıldığı başlıca ülkeler Afganistan, Çin ve Kanada'dır.

Çizelge-5 Kenevir Tohumu İthalatımız

Ülke	2014		2015		2016		2017		2018	
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)
Afganistan					570.908	764.046	885.052	1.002.788	48.513	65.084
Almanya					435	635				
Belçika			22.050	29.414	53.625	92.755				
Çin	640.725	788.170	931.350	1.315.396	92.350	157.370	689.275	905.855		
Fransa	27.860	31.700	129.351	171.339	30.000	41.456	6.000	10.135	150	1.664
İran							21.700	6.510		
Kanada			25.000	32.574	303.000	509.813	182.000	249.197		
Pakistan			5.822	6.750			93.080	121.004		
Ukrayna					116.580	194.487	43.905	76.834		
Ürdün	34.160	47.509								
Toplam	702.745	867.379	1.113.573	1.555.473	1.166.898	1.760.562	1.921.012	2.372.323	48.663	66.748

* Ocak-Ekim

Kaynak; TÜİK

Dünya kenevir tohumu üretiminin %80'ini Fransa gerçekleştirmektedir.

Çizelge-6 Dünya Kenevir Tohumu Üretimi (ton)

Tohum (ton)	1961	1970	1980	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2017%
Fransa	900	523	2.680	1.100	54.787	55.947	61.841	80.895	82.707	80,76
Çin	27.000	48.000	42.000	25.000	26.000	10.863	15.463	15.008	14.931	14,58
Şili	3.000	2.500	1.100	1.130	1.100	1.300	1.496	1.506	1.524	1,49
Rusya	-	-	-	-	1.300	71	275	589	1.078	1,05
Diğer Ülkeler	48.846	29.425	18.961	8.091	4.042	1.918	1.493	1.728	2.175	2
Toplam	79.746	80.448	64.741	35.321	87.229	70.099	80.568	99.726	102.415	100

Kaynak; FAOStat

2017 yılında Dünya kenevir lifi üretiminin %28'ini Çin, %25'ini Kuzey Kore, %16'sını Hollanda gerçekleştirmiştir.

Çizelge-7 Dünya Kenevir Lifi Üretimi (ton)

Ülke	1961	1970	1980	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2017%
Çin	45.000	90.000	76.000	31.100	17.000	10.900	31.446	18.511	16.575	27,71
Kuzey Kore	2.200	2.200	2.500	9.500	12.500	14.000	14.608	14.622	14.753	24,66
Hollanda	0	0	0	0	4.700	6.000	14.596	17.417	9.539	15,95
Şili	3.800	3.600	3.600	4.000	4.048	4.385	4.252	4.201	4.169	6,97
Romanya	17.030	14.728	26.100	13.840	1.400	3.915	3.490	3.471	3.453	5,77
İtalya	12.170	1.008	10	0	437	997	3.154	5.115	3.444	5,76
Avusturya	8	0	0	0	0	3.321	3.523	3.333	3.384	5,66
Diğer Ülkeler	219.711	168.742	78.233	25.557	18.234	4.039	4.447	4.477	4.501	7,52
Toplam	299.919	280.278	186.443	83.997	58.319	47.557	79.516	71.147	59.818	100,00

Kaynak; FAOStat

Çiftçimizin üretim yapmasını sağlayıcı her türlü girişim önemlidir. Birçok üstün özellikleri olan kenevir üretiminin gelişmesi, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayabilecektir. Ancak bu katkının "bir mucize" gibi gösterilmesi yanlıgısına düşülmemelidir. Kenevirin dünya ticaret içindeki payı sınırlıdır. Bu durum göz önüne alınarak, kenevir üretiminin

geliştirilmesine öncelikle üretimin çeşitlendirilmesi, alternatif ürünlere yönelmesi ve ülke ihtiyacının yerli üretimle karşılanması olarak bakılmalıdır.

Kenevir üretiminin geliştirilmesine ilişkin söylemlerin, bu konuda geliştirilecek bir politika ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu politikanın bir ayağı kenevir üretiminin karlı bir üretim haline getirilmesi olmalıdır. Bugün bu üretimin gerekli izinlerin alınması şartıyla yapılması önünde bir engel bulunmamaktadır. Ancak kenevir üretimi karlı olmadığı için çiftçi tarafından tercih edilmemektedir. Politikanın bir diğer ayağı ise kenevirin farklı kullanımına ilişkin tesislerinin kurulması olmalıdır. Bu tesisler keneviri hammadde olarak kullanmak suretiyle değerlendirilmesini ve kenevire olan talebin artmasını mümkün kılacaktır.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası